ԼՐԱՏՈՒ ХРОНИКА

ՄԱՇՏՈՑՅԱՆ ՕՐԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ավելի քան երկու ամիս տևեց հայ գրերի ստեղծող և դպրության հանճարեղ հիմնադիր Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդյան 1600-ամյակի համաժողովրդական տոնակատարություններ Հայաստանում։ Հորելյանական իրադարձությունները կարևորագույն տեղ կգրավեն հայ մշակույթի պատմության մեջ։ Մաշտոցին նվիրված հորելյանական ժողովներ տեղի ունեցան Մոսկվայում, ինչպես և ՍՍՌՄ եղբայրական ռեսպուբլիկաների մայրաքաղաքներում։

Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդյան 1600-ամյակի տոնակատարությունը անցյալի կուլտուրական հարուստ ժառանգության նկատմամբ լենինյան ազգային քաղաքականության կենսագործման վառ դրսևորումն է։ Այդ համաժողովրդական խանդավառություններ հանդիսացավ մեծահանճար Մաշտոցի նկատմամբ ժողովրդի անհուն սիրո, խոր հիացմունքի և անսահման երախտագիտության արտահայտություններ։

Մեծ հաջողությամբ անցան Մեսրոպ Մաշտոցի 1600-ամյակին նվիրված հորելյանական գիտական նստաշրջանները Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայում, Պետական համալսարանում, Մատենադարանում, Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում, Աբովյանի անվան մանկավարժական ինստիտուտում։ Դրանք մեծապես օգնեցին բազմակողմանիորեն հետազոտելու և լուսաբանելու Մեսրոպ Մաշտոցի կյանքն ու գործունեությունը, նրա հանճարեղ հայտնագործության մեծագույն նշանակությունը հայ ժողովրդի ճակատագրի և նրա մշակույթի զարգացման համար։

Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի հանդիսավոր ժողովը բացեց ակադեմիայի պրեզիդենտ Վիկտոր Համբարձումյանը։ Նրա հակիրճ խոսքը լսվեց խորին ուշադրությամբ։

«Այսօր մեր ժողովուրդը,— ասաց նա,— տոնում է հայ մեծագույն մտածող, իր հանճարեղ գավակին, հայ գրի ու դպրության հիմնադիր Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդյան 1600-ամյակը։ Մեր մշակույթի պատմությունը տվել է բազմաթիվ կարկառուն դեմքեր, սակայն բոլոր այդ գործիչներից հայ ժողովուրդը ամենից շատ պարտական է Տարոնի գավառի Հացեկաց գյուղի գեղջուկ Վարդանի որդի Մաշտոցին։ Այն աշխատանքը, այն չարչարանքները, որ, ինչպես ասում է ավանդությունը, կրել է նա իր մեծ գյուտի համար՝ հիրավի տիտանական են։ Նրա գյուտը հսկայական դեր խաղաց մեր ժողովրդի միասնության, ազգային ինքնուրույնության պահպանման համար։

Այս տարի լրանում է նաև հայերեն առաջին գրքի տպագրության 450-ամյակը։ Մենք շատ և շատ երջանիկ ենք, որ հայ ժողովուրդը մեծ շուքով տոնում է Մաշտոցի ծննդյան 1600-ամյակը։ Այդ տոնը նշում են Սովետական Միության բոլոր ժողովուրդները, ամբողջ սովետական երկիրը»։

Այնուհետև «Մեսրոպ Մաշտոցը՝ հայոց գրերի և դպրության ստեղծող» թեմայով զեկուցում կարդաց ՀՍՍՌ ԳԱ ակադեմիկոս Ա. Ղարիբյանը։ ՀՍՍՌ ԳԱ թղթակից-անդամ Ս. Երեմյանի զեկուցումը նվիրված էր «Մեսրոպ Մաշտոցը և նրա ժամանակը» թեմային։ Բանասիրական գիտությունների դոկտոր Ն. Տեր-Մինասյանը զեկուցեց հայ գրերի գյուտի թվականի և այլ հարակից խնդիրների մասին։

Հորելյանական հանդիսավոր ժողովի երկրորդ նիստում մաշտոցյան գրերի պատմական նշանակության մասին զեկուցումով հանդես եկավ ՀՍՍՌ ԳԱ ակադեմիկոս Ա. Հովհաննիսյանը. հայոց գրերի հնագույն տեսակների մասին՝ պատմական գիտությունների դոկտոր Կ. Ղաֆադարյանը։ Բանասիրական գիտությունների թեկնածու Ա. Ղանալանյանի զեկուցումը նվիրված էր «Մեսրոպ Մաշտոցը հայ ժողովրդական բանահյուսության մեջ» հարցին։ Հայկական ՍՍՌ ԳԱ հորելյանական հանդիսավոր ժողովի նիստերին մասնակցում էին նաև սփյուռքահայ գրողներ ու գիտնականներ։

Երևանի Պետական համալսարանի հորելյանական գիտական սեսիան ներածական խոսքով բացեց համալսարանի ռեկտոր, Հայկ. ՍՍՌ ԳԱ ակադեմիկոս Ն. Հարությունյանը։ Համալսարանի պրոռեկտոր, դոցենտ Վ. Նալբանդյանը զեկուցեց Մաշտոցի կյանքի ու գործունեության մասին։

Այնուհետև ողջույնի տերմ խոսքերով հանդես եկան հունդարացի ասպիրանտ Պ. Սալմաին և լեհ ուսանող Ա. Պիսովիչը: Ապա լսվեց դոցենտ Հ. Փամկոչյանի՝ «Մեսրոպ Մաշտոցի ժամանակաշրջանը» թեմայով զեկուցումը: Մեսրոպյան այբուբենի և ուղղագրության մասին զեկուցեց պրոֆ. Էդ. Առաաանը: Մեսրոպ Մաշտոցի աշխարհայացքի բնութագրությանն էր նվիրված փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր Հ. Խաչերիելյանի զեկուցումը: «Հայ գրերի ստեղծման թվականը» թեմայով զեկուցում կարդաց պրոֆ. Ա. Աբրահամյանը: Սեսիայի հաջորդ նիստում պրոֆ. Մ. Մկրյանը հանդես եկավ «Հայ պատմագրությունը հինգերորդ դարում» զեկուցումով: «Մեսրոպյան գրերը, նրանց ազբյուրները և կառուցվածքի սկզբունքները» թեմայով զեկուցում կարդաց պրոֆ. Գ. Սեակը: «Մեսրոպ Մաշտոցը հայագիր դպրոցի հիմնադիրն է» հարցի մասին խոսեց պրոֆ. Ա. Մոլսիսյանը. պրոֆ. Գ. Պետրոսյանի զեկուցումը նվիրված էր թվագրության հայկական սիստեմին: Դոցենտ Էմ. Պիվազյանի՝ «Նախամեսրոպյան գրի և գրականության հարցի շուրջը» զեկուցումով ավարտվեցին հորելյանական գիտական նստաշրջանի աշխատանքները:

Հայկական ՍՍՌ Մինիստրների Սովետին առընթեր Հին ձեռագրերի գիտա-հետազոտական ինստիտուտ Մատենադարանի հորելյանական գիտական նստաշրջանը բացվեց Մատենադարանի դիրեկտոր Լ. Խաչիկյանի ներածական խոսքով: Այնուհետև պրոֆ. Կ. Մելիք-Օհանջանյանը բնութագրեց «Վարք Մաշտոցի» աշխատության ժանրային յուրահատկությունները: Բանասիրական գիտությունների թեկնածու Ա. Մարտիրոսյանը խոսեց Մաշտոցի մանկավարժական ու հասարակական գործունեության մասին: Ապա հանդես եկավ փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու Ս. Աբեղյանը՝ «Գրերի դյուտը և հայկական հին թարգմանությունները» թեմայով: Սեսիայի հաջորդ նիստում հետաքրքրական զեկուցումներ տվեցին Փ. Անթարյանը. Հ. Փափազյանը. Վ. Գրիգորյանը. լեհ ուսանող Ա. Պիսովիչը, Լ. Խաչերյանը և Ա. Քյոչկերյանը: Մայիսի 25-ի եղրափակիչ նիստում բանասիրական գիտությունների թեկնածու Ա. Ղանալանյանը զեկուցեց այն մասին, թե ինչու Մաշտոցը առաջին հերթին թարգմանեց Սողոմոնի առակները: Պատմական գիտությունների դոկտոր Լ. Խաչիկյանի զեկուցումը նվիրված էր նախամեսրոպյան գրերի հարցին: Վերջին երկու զեկուցումները նվիրված էին Մաշտոցի բանաստեղծությունների մեկնությանը (զեկուցող՝ բանասիրական գիտ. թեկնածու Ա. Մնացականյան). Հայ հոգևոր երգարվեստին նրա մատուցած ծառայություններին (զեկուցող՝ արվեստագիտության թեկնածու Ն. Թահմիզյան): Նստաշրջանի մասնակիցները հետաքրքրությամբ ծանոթացան հորելյանական ցուցահանդեսի մատենագրական հարուստ նյութերին:

Հորելյանական գիտական նստաշրջաններ տեղի ունեցան նաև Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում, Խ. Աբովյանի անվան մանկավարժական ինստիտուտում և այլ գիտական հաստատություններում:

Հայ ժողովրդի կուլտուրայի մեծ տոնին էր նվիրված մայիսի 27-ին Մոսկվայի Միությունների տան սյունազարդ դահլիճում կայացած հանդիսավոր երեկոն: Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդյան 1600-ամյակին նվիրված հորելյանական ժողովը բացեց ՍՍՌՄ Գրողների միության քարտուղար Վ. Կոժևնիկովը: Մաշտոցի կյանքի ու գործունեության մասին զեկուցումով հանդես եկավ սովետական ականավոր գրող, Հայկ. ՍՍՌ ԳԱ թղթակից-անդամ Մ. Շահինյանը: Մեսրոպ Մաշտոցի մեծագործության ինտերնացիոնալ նշանակության մասին խոսեցին գրողներ Ն. Զարյանը, Մ. Բաժանը, Ս. Կասատիկյանը, Ա. Լուպանը, Մ. Ռահիմը: Վ. Զվյագինցևան կարդաց Վ. Նորենցի՝ Մաշտոցին նվիրված բանաստեղծության իր թարգմանությունը:

Մայիսի 26-ին իրիկնադեմին հազարավոր երևանցիներ էին հավաքվել Մաշտոցի անվան Մատենադարանի հրապարակում՝ Մաշտոցի արձանի բացմանը նվիրված միտինգի: Միտինգը բացեց Երևանի քաղաքային սովետի նախագահ Ս. Վարոանյանը: Ապա ձայներ տրվում է սովետահայ նշանավոր վիպասան Ստ. Զորյանին: Այնուհետև հանդես են գալիս ՍՍՌՄ Գերագույն Սովետի դեպուտատ Ս. Պետրոսյանը, դպրոցի դիրեկտոր Գ. Թովմասյանը, լիրանանահայ անվանի բանաստեղծ Վահե Վահեյանը, Մաշտոցի անվան Մատենադարանի դիրեկտոր Լ. Խաչիկյանը, աշակերտուհի Ա. Պարսամյանը:

Մեծ խանդավառության մթնոլորտում անցավ Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդյան 1600-ամյակին նվիրված հորելյանական ռեսպուբլիկական հանդիսավոր նիստը, որը տեղի ունեցավ մայիսի 27-ին, Ալ. Սպենդիարյանի անվան Լենինի շքանշանակիր օպերայի և բալետի պետական թատրոնում: Բացելով հանդիսավոր նիստը, հորելյանական կառավարական հանձնաժողովի նախագահ, Հայկական ՍՍՌ Մինիստրների Սովետի նախագահ Ա. Քոչինյանը ասաց. «Հարգելի ընկերնե՛ր, թանկագին հյուրե՛ր և բարեկամնե՛ր:

Այս օրերին Հայաստանի աշխատավորները Սովետական մեծ Միության բոլոր ժողովուրդների հետ, խորին երախտագիտությամբ ու մեծ հանդիսավորությամբ տոնում են հայ գրերի ստեղծող և հայ դպրության հիմնադիր, մեծ գիտնական ու հայրենասեր Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդյան 1600-ամյակը:

Մեր ժողովուրդը դարերի ընթացքում շատ փորձություններ է կրել, թշնամու արյունոտ յաթաղանը շատ անգամ ծանրացել է նրա վրա, բայց նա երբեք չի ընկճվել։ Անցնելով պատմության ծանր, հերոսական քառուղիներով, կյանքի մեծ փորձով և հոգևոր հարուստ գանձերով նա կանգնեց մեր դարի շեմքին։

Հոկտեմբերյան Մեծ ռևոլյուցիայի շնորհիվ հայ ժողովուրդը մտավ սոցիալիստական ազգերի հզոր բանակի մեջ իբրև նրա իրավահավասար մի ջոկատ։

Սովետական իշխանությունն էր, որ մեսրոպատառ դրականությունը դարձրեց ողջ ժողովրդի սեփականություն և մայրենի այբբենարանը բացեց ամեն մի հայ մանուկի առաջ։ Օտարների կողմից հալածված հայոց լեզուն լենինյան ազգային քաղաքականության շնորհիվ դարձավ պետական լեզու և այժմ ապրում է իր ծաղկման խսկական ոսկեդարը։

Սովետական իշխանության տարիներին հայերեն լեզվով մեր ռեսպուբլիկայում գրվել և լույս է տեսել շատ ավելի գիրք, քան անցած 1500 տարիների ընթացքում։ Հայ աշխատավորը մայրենի լեզվով հին, նոր և նորագույն հեղինակների երկերի հետ միասին կարդում է համաշխարհային դրականության և գիտության դասական գործերը, հաղորդակից դառնում մարդկության առաջավոր մտքին ու մշակույթին։

Տոնելով հայ գրերի և դրականության հիմնադիր Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդյան 1600-ամյակը, հայ ժողովուրդն այսօր երախտագիտության սրտաբուխ խոսք է ուղղում Սովետական Միության Կոմունիստական պարտիայի լենինյան Կենտրոնական Կոմիտեին՝ բացառիկ այն պայմանների համար, որ ստեղծվել են բոլոր ժողովուրդների ազգային կուլտուրաների աննախընթաց ծաղկման և բարգավաճման համար»։

Այնուհետև Ա. Քոչինյանը ներկաների բուռն ծափահարությունների ներքո ջերմորեն ողջունում է թանկագին հյուրերին՝ միութենական ռեսպուբլիկաներից ժամանած պատվիրակներին, ինչպես նաև սփյուռքահայության ներկայացուցիչներին։ Ապա նա զեկուցման համար խոսքը տալիս է ակադեմիկոս Վ. Հ. Համբարձումյանին։ (ԳԱ պրեզիդենտ Վ. Հ. Համբարձումյանի զեկուցումը տպագրվում է «Պատմա-բանասիրական հանդեսի» այս համարում)։

Ողջույնի խոսքով հանդես են գալիս Ուկրաինայի Գիտությունների ակադեմիայի Լեզվի ինստիտուտի դիրեկտորի տեղակալ Վ. Ցելույկոն. Բելոռուսիայի ԳԱ Արվեստի և Էթնոգրաֆիայի ինստիտուտի դիրեկտոր Պ. Գլեբկոն, Ուզբեկստանի ԳԱ Լեզվի և գրականության ինստիտուտի սեկտորի վարիչ Ր. Աբդուռախմանովը, Վրաստանի ԳԱ ակադեմիկոս Ա. Շանիձեն. Ադրբեջանի ԳԱ թղթակից-անդամ Մ. Շիրալիեր, Լիտվայի ԳԱ թղթակից-անդամ, դրող Ա. Վենցլովան, Մոլդավիայի ԳԱ թղթակից-անդամ, Պատմության ինստիտուտի դիրեկտոր Ն. Ռուսսեր, Լատվիայի ԳԱ թղթակից-անդամ Է. Սվիմպուլ–Սոկոլը. Կիրգիզիայի ԳԱ աշխատակից Ա. Թուրսունովը. Թուրքմենիայի ԳԱ թղթակից-անդամ Զ. Մուխամեդովան. Էստոնիայի ԳԱ Պատմության ինստիտուտի դիրեկտոր Վ. Մամայագը, ֆրանսահայ անվանի դրող Արմեն Լուբինը, ամերիկահայ բիոքիմիկոս, պրոֆեսոր Մանասե Սեակը. սփյուռքահայ հայտնի դրող Վահե Հայկը։

Հանդիսավոր նիստի վերջում Հայկ. ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի վիցե-պրեզիդենտ Ա. Հովհաննիսյանը հրապարակում է հոբելյանական հանձնաժողովի անունով Սովետական Միության տարբեր վայրերից, գիտական հաստատություններից և գիտության ու դրականության ականավոր գործիչներից ստացված ողջույնի մի շարք հեռագրեր։

Մաշտոցի հոբելյանի առթիվ մայիսի 27-ին Օշականում տեղի ունեցավ հայ գրության հուշարձանի հանդիսավոր բացումը։

Մայիսի 28-ին կառավարական հոբելյանական հանձնաժողովը Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդյան 1600-ամյակի կապակցությամբ ընդունելություն կազմակերպեց։ Ընդունելությանը ներկա էին նաև եղբայրական ռեսպուբլիկաների պատվիրակները, սփյուռքահայ աշխատավորության ներկայացուցիչները։

Գ. ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ

ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ ՎԻԿՏՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՅԱՆԸ ՌՈՒՄԻՆԻԱՅՈՒՄ

Ռումինական ժողովրդական Ռեսպուբլիկայի Գիտությունների ակադեմիայի հրավերով Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի պրեզիդենտ, Միջազգային աստղաֆիզիկական միության պրեզիդենտ ակադեմիկոս Վիկտոր Համբարձումյանը 1962 թ. հունիսի 6-ից մինչև 20-ը եղավ Ռումինիայում։ Տեղի ունեցան մի շարք հանդիպումներ, զրույցներ, այցելություններ, զեկուցումներ ժամանակակից աստղաֆիզիկայի պրոբլեմների շուրջը։ Ակադեմիկոս Համբարձումյանը ծանոթացավ ռումինական մի շարք գիտա-հետազոտական հաստատությունների աշխատանքներին, եղավ «Մամայա» հայտնի առողջարանում և Վ. Ի. Լենինի